

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПЕРШОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

*Петренко М. М., студ. (гр. БС-11, ФБМІ КПП ім. Ігоря Сікорського);
Корнієнко Г. А., ст. вик. (каф. БМК КПП ім. Ігоря Сікорського);
Демчук Г. В., к.т.н., доц. (каф. ОППЦБ КПП ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. У статті проведено порівняльний аналіз правових аспектів регулювання надання першої домедичної допомоги в Україні та в країнах Європейського Союзу. Розглянуто особливості національних підходів до визначення обов'язку надання допомоги, юридичної відповідальності та захисту рятувальників. Визначено перспективні напрямки вдосконалення українського законодавства з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: перша допомога, домедична допомога, правове регулювання, принцип «доброго самаритянина», юридична відповідальність, освіта з першої допомоги.

Abstract. The article provides a comparative analysis of the legal aspects of regulating first aid provision in Ukraine and the European Union countries. The peculiarities of national approaches to defining the obligation to provide assistance, legal responsibility, and protection of rescuers are considered. Promising directions for improving Ukrainian legislation based on European experience are identified.

Keywords: first aid, pre-medical care, legal regulation, Good Samaritan principle, legal responsibility, first aid education.

Вступ. Своєчасне та кваліфіковане надання першої домедичної допомоги постраждалим є одним із ключових факторів, що впливають на показники виживання при різноманітних надзвичайних ситуаціях та нещасних випадках. Ефективність системи надання першої домедичної допомоги значною мірою залежить від правового регулювання цієї сфери, яке створює необхідні передумови для активної участі громадян у порятунку життя інших людей. Порівняльний аналіз правових підходів різних країн до регулювання першої домедичної допомоги дозволяє виявити найкращі практики та визначити напрямки вдосконалення національного законодавства.

Мета дослідження. Проаналізувати особливості правового регулювання надання першої домедичної допомоги в Україні та в країнах Європейського Союзу, виявити спільні риси та відмінності, а також визначити перспективні напрямки вдосконалення українського законодавства з урахуванням європейського досвіду.

Аналіз стану питання. В Україні правове регулювання надання першої допомоги формується комплексом нормативно-правових актів, центральне місце серед яких займає Закон України «Про екстрену медичну допомогу» [1]. Цей закон вперше на законодавчому рівні ввів поняття домедичної допомоги, визначивши її як невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані, що

здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але володіють основними навичками з рятування та збереження життя.

Методики, матеріали і результати досліджень. Важливою особливістю українського законодавства є чітке визначення кола осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу. Згідно зі статтею 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу», до таких осіб відносяться:

- рятувальники аварійно-рятувальних служб
- працівники державної пожежної охорони
- поліцейські
- фармацевтичні працівники
- провідники пасажирських вагонів
- бортпровідники
- інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками мають володіти практичними навичками надання домедичної допомоги [1].

Ці особи зобов'язані проходити відповідну підготовку та періодично підтверджувати свої навички.

Українське законодавство також передбачає відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Згідно зі статтею 136 Кримінального кодексу України, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження, карається штрафом, громадськими роботами або арештом на строк до шести місяців. Якщо такі дії спричинили смерть потерпілого, вони караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років [2].

Важливим аспектом правового регулювання першої допомоги в Україні є затвердження стандартизованих протоколів надання домедичної допомоги. Наказом МОЗ України від 16.06.2014 № 398 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» затверджено 29 протоколів надання домедичної допомоги при різних невідкладних станах [3]. Ці протоколи визначають послідовність дій при наданні допомоги і є обов'язковими для вивчення особами, які зобов'язані надавати домедичну допомогу.

Особливості правового регулювання першої допомоги в країнах ЄС. Країни Європейського Союзу демонструють різноманітність підходів до правового регулювання надання першої допомоги, що значною мірою обумовлено особливостями правових систем та культурними традиціями.

У країнах континентальної Європи, таких як Франція, Німеччина, Бельгія та Італія, законодавство передбачає загальний обов'язок надання допомоги особам, які перебувають у небезпеці. Наприклад, у Франції стаття 223-6 Кримінального кодексу встановлює, що "будь-яка особа, яка умисно утримується від надання допомоги особі в небезпеці, яку вона могла б надати без ризику для себе або третіх осіб, або шляхом особистого втручання, або шляхом

виклику допомоги, карається до п'яти років позбавлення волі та штрафом до 75 000 євро". Подібні норми існують і в законодавстві Німеччини, де за ненадання допомоги передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком до одного року або штрафу.

У скандинавських країнах (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія) також існує законодавчо закріплений обов'язок надання допомоги, але особлива увага приділяється системам захисту рятувальників та навчанню населення. У Данії, наприклад, реалізована комплексна національна стратегія покращення виживання при зупинці серця, яка включає обов'язкове навчання школярів, автоматизовану систему активації перших реагувальників та законодавчий захист рятувальників [4]. Дослідження Wissenberg та співавторів показало, що впровадження цієї стратегії призвело до значного підвищення частоти надання першої допомоги свідками (з 21% до 45%) та збільшення виживання пацієнтів після зупинки серця (з 3,5% до 10,8%) за період спостереження [4].

У країнах англосаксонської правової системи, таких як Ірландія, Мальта та Кіпр (які також є членами ЄС), не існує загального обов'язку надання допомоги особам у небезпеці. Натомість, законодавство цих країн фокусується на захисті осіб, які добровільно надають допомогу, від потенційних судових позовів. Це реалізується через закони "доброго самаритянина", які захищають рятувальників від цивільної відповідальності за шкоду, ненавмисно заподіяну при наданні допомоги, якщо вони діяли з добрими намірами та без грубої недбалості [5].

Порівняльний аналіз підходів до регулювання першої допомоги.
Порівняльний аналіз правового регулювання надання першої допомоги в Україні та країнах ЄС дозволяє виявити кілька ключових відмінностей та спільних рис.

По-перше, щодо юридичного обов'язку надання допомоги: в Україні, як і в більшості країн континентальної Європи, існує законодавчо закріплений обов'язок надання допомоги, хоча в Україні цей обов'язок поширюється на визначене коло осіб, тоді як у Франції, Німеччині та Бельгії - на всіх громадян. У країнах англосаксонської правової традиції такий загальний обов'язок відсутній.

По-друге, принцип "доброго самаритянина" присутній у законодавстві як України, так і країн ЄС, але його реалізація відрізняється. В Україні цей принцип закріплений загальними положеннями законодавства, тоді як у багатьох країнах ЄС існують спеціальні закони, що детально регламентують захист рятувальників.

По-третє, суттєво відрізняється рівень інтеграції навчання першій допомозі в загальну освітню систему. У скандинавських країнах та Німеччині таке навчання є обов'язковою частиною шкільної програми та вимогою для отримання водійських прав, що забезпечує високий рівень готовності населення до надання допомоги. В Україні навчання домедичній допомозі проводиться переважно для визначених категорій осіб, хоча останнім часом спостерігаються позитивні зрушення у цьому напрямку.

Окремо слід відзначити досвід європейських країн у правовому регулюванні використання автоматичних зовнішніх дефібриляторів (АЗД). У

багатьох країнах ЄС прийняті спеціальні закони, які регламентують розміщення АЗД у громадських місцях та надають право немедичним працівникам використовувати ці пристрої. Наприклад, в Італії законодавчо закріплено програму "PAD" (Public Access Defibrillation), яка передбачає розміщення АЗД у місцях масового скупчення людей та навчання населення користуванню цими пристроями [5]. В Україні подібне регулювання знаходиться на початковому етапі розвитку.

Перспективи вдосконалення українського законодавства. Аналіз європейського досвіду дозволяє визначити кілька перспективних напрямків вдосконалення українського законодавства щодо надання першої допомоги.

1. Деталізація правил захисту осіб, які надають першу допомогу. Доцільним є прийняття спеціального закону «доброго самаритянина», який би детально регламентував права та гарантії захисту рятувальників від потенційних юридичних наслідків. Це сприятиме підвищенню активності громадян у наданні допомоги.

2. Інтеграція навчання першій допомозі в загальноосвітню систему. За прикладом скандинавських країн, доцільно впровадити обов'язкове навчання основам першої допомоги у школах та включити перевірку цих навичок до екзаменів на отримання водійських прав.

3. Створення правових механізмів стимулювання участі громадян у наданні першої допомоги. Можливим є впровадження системи соціального визнання та заохочення осіб, які надали ефективну допомогу в екстрених ситуаціях.

4. Розвиток правового регулювання використання автоматичних зовнішніх дефібриляторів. Необхідним є прийняття законодавства, яке б регламентувало розміщення АЗД у громадських місцях, визначало правила їх використання немедичними працівниками та встановлювало відповідні стандарти.

5. Вдосконалення системи збору та аналізу даних про випадки надання першої допомоги. Створення національного реєстру випадків зупинки серця та інших невідкладних станів за прикладом данського реєстру дозволить оцінювати ефективність системи та вносити необхідні корективи.

Висновки. Порівняльний аналіз правового регулювання надання першої допомоги в Україні та країнах ЄС демонструє як спільні риси, так і суттєві відмінності у підходах. Україна, як і більшість країн континентальної Європи, встановлює юридичний обов'язок надання допомоги та відповідальність за його порушення. Однак, європейський досвід демонструє більш комплексний підхід до регулювання цієї сфери, включаючи спеціальні закони захисту рятувальників, інтеграцію навчання до освітньої системи та розвинуте регулювання використання АЗД.

Вдосконалення українського законодавства з урахуванням кращих європейських практик дозволить підвищити ефективність системи надання першої допомоги, збільшити активність громадян у наданні допомоги та, в кінцевому підсумку, покращити показники виживання при невідкладних станах.

Література

1. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17> (дата звернення: 14.04.2025).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Наказ МОЗ України «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» від 16.06.2014 № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-14> (дата звернення: 14.04.2025).
4. Wissenberg M., Lippert F.K., Folke F., et al. Association of national initiatives to improve cardiac arrest management with rates of bystander intervention and patient survival after out-of-hospital cardiac arrest. JAMA. 2013. Vol. 310, Issue 13. P. 1377-1384. URL: <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/1745678> (date of access: 14.04.2025).
5. European Resuscitation Council Guidelines 2021: Executive summary. Resuscitation. 2021. Vol. 161. P. 1-60. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resuscitation.2021.02.003> (date of access: 14.04.2025).